

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา: การนำเสนอแนวคิดจาก พระสุตตันตปิฎก

Human Development in Accordance with Buddhism: Content Presentation from
the Sutapitaka Text

พระณัฐวุฒิ วุฑฒิโก(สัพโส)¹, ภาณุวัฒน์ ปักดีวงศ์², เอี่ยมพร หลินเจริญ³, ประพัฒน์ ศรีกุลกิจ⁴

Phra Natthawut Wutthigo (Supphaso), Panuwat Pukdeewong, Aumporn Linchearn, Prapat Seekunkit

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาและนำเสนอแนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา: การนำเสนอแนวคิดจากพระสุตตันตปิฎก โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 3 ประการคือ 1) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของพระไตรปิฎก จากคัมภีร์มัชฌิมนิกาย ภายในกรอบแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 2) เพื่อสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เฉพาะคหปติวรรค และ 3) เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เฉพาะคหปติวรรคในพระสุตตันตปิฎก

ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คหปติวรรค โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามกรอบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เฉพาะคหปติวรรค และ 3 นำเสนอแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เฉพาะคหปติวรรค โดยตรวจสอบแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา 2 รอบ รอบที่ 1 ตรวจสอบความเหมาะสม ความถูกต้อง ครอบคลุมของผลการสังเคราะห์แนวคิดโดยวิธีสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 ท่าน รอบที่ 2 ตรวจสอบซ้ำ โดยผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่งจำนวน 11 ท่าน โดยเทคนิควิธีสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่า

แนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา : การนำเสนอแนวคิดจากพระสุตตันตปิฎกประกอบด้วยแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ 3 ระดับ คือ 1) ระดับสติปัญญาปานกลาง 2) ระดับสติปัญญาน้อย 3) ระดับที่ไม่พร้อมต่อการพัฒนา ซึ่งแต่ละระดับมีองค์ประกอบการพัฒนา คือ 1) ด้านคุณสมบัติของผู้สอนคือการเป็นครูที่ดี 7 ประการ 2) ด้านองค์ประกอบของกลุ่มเป้าหมายที่แสดงธรรมสอนประกอบด้วยจริต 6 ประการ 3) ด้านลักษณะวิธีการตอบปัญหามี 4 วิธี 4) ด้านลีลาการสอนมี 4 อย่าง 5) ด้านวิธีการสอนมี 3 วิธี 6) ด้านหลักการสอนมี 7 อย่าง 7) ด้านกลวิธีและอุบายประกอบการสอน 5 วิธี 8) ด้านเนื้อหาในการพัฒนาพฤติกรรม 7 หลักธรรม 9) ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการได้ฟังพระธรรมเทศนามี 5 อย่าง

คำสำคัญ : การพัฒนามนุษย์/ หลักพระพุทธศาสนา/ การนำเสนอแนวคิดจากพระสุตตันตปิฎก

Abstract

This research aims to study and introduce the concept of human development with the Buddhist principles: Content Presentation from the Sutapitaka Text. The specific purposes were: 1) to analyze the content of the Tripitaka from the Majjimanikāya in the scope of human resource development; 2) to synthesize concept of human development shown by the Majjimbannasaka kahapativacca in Majjimanikāya

¹ นิสิตระดับการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษา (แขนงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² รองศาสตราจารย์ ดร., ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

Text; 3) to present the concept of human development with the Buddhist principle shown by the Majjimbannasaka kahapativacca in Majjimanikāya Text.

The research methodology was qualitative, composed of three steps. Firstly, the analysis of the of human development with the Buddhist principles: Content Presentation from the Sutapitaka Text, and classified the contents by means of human resource development. Secondly, the synthesis of the concept of human development shown by the Majjimbannasaka kahapativacca in Majjimanikāya Text. Thirdly, present the concept of human development with the Buddhist principle: Content Presentation from the Sutapitaka Text was verified twice by two groups of experts, 11 experts who met in a Connoisseurship, and 11 other experts who were interviewed.

The results showed that the concepts of human development with the Buddhist principles: Content Presentation from the Sutapitaka Text consisted of 3 levels: 1) intellectual level 2) trainable level 3) idiot level. Each level consisted of development components were: 1) the qualifications of the instructor consisting of 7 good teacher qualifications; 2) the composition of the audience target to preach teachings consisting of 6 deeds; 3) the manners how to answer problems consisting of 4 manners; 4) the teaching style consisting of 4 styles; 5) the method of teaching consisting of 3 methods; 6) the teaching principles consisting of 7 principles; 7) the strategies and teaching devise consisting of 5 strategies; 8) the content of behavioral development consisting of 4 principles; and 9) the behavioral changes by listening to the sermon consisting of 5 changes.

Keywords: Human Development/ Buddhist Principles/ Content Presentation from the Sutapitaka Text

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“...นับเป็นเรื่องแปลกและน่าใจหายที่คนสมัยนี้กลับไม่เข้าใจว่า พระไตรปิฎกคืออะไร ทำไมต้องรักษาพระไตรปิฎก ทำไมต้องเอาพระไตรปิฎกมาเป็นฐานหรือเป็นเกณฑ์วินิจฉัยว่า อะไรเป็นธรรมวินัย อะไรเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า หากปราศจากความเข้าใจพื้นฐานเช่นนี้เสียแล้ว บางคนก็อาจไปไกลถึงขนาดที่หักทักเอาผิดๆ ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าใครจะว่าอย่างไรก็ได้...” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระไตรปิฎก ซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์สูงสุดของพระพุทธศาสนานั้นสำคัญเพียงไร เพราะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนไทยมีชีวิตและมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ต่างๆ ที่ผูกพันกับพุทธศาสนาอย่างยาวนานจนแยกจากกันไม่ออก

พระพรหมคุณาภรณ์ (2553, หน้า 66) ได้กล่าวเอาไว้ในหนังสือรู้จักพระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ว่า การศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกเพื่อให้เข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนอย่างถ่องแท้จึงเป็นกิจสำคัญยิ่งของชาวพุทธ ถือว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธ ศาสนาหรือเป็นความดำรงอยู่ของพุทธศาสนา กล่าวคือถ้ายังมีการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติ พระพุทธศาสนาก็ยังดำรงอยู่ แต่ถ้าไม่มีการศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก แม้จะมีการ

ปฏิบัติ ก็จะไม่เป็นไปตามหลักการของพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาก็จะไม่ดำรงอยู่ คือจะเสื่อมสูญไป

ปัจจุบันได้มีผู้คนจำนวนมากได้ชวนชวนเพิ่มเติมในการที่จะได้นำหลักธรรมในพระไตรปิฎกดังกล่าวมาอธิบายขยายความกันออกไปอีก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสุข เพราะพระธรรมของพระองค์นั้นเป็นอภิลักขิต คือเป็นจริงอยู่เสมอ จะเอามาใช้เมื่อไรก็ได้ ดังนั้นถ้าในสมัยปัจจุบันนี้เราพยายามตามรอยธรรมะของพระองค์เราก็คงจะไม่ผิดพลาดแน่นอน (สารโฆ บัวศรี, 2552, หน้า 27)

แม้ว่าอารยธรรมมนุษย์จะเจริญก้าวหน้ามามากมาย ผ่านเวลาหลายพันปี จนถึงบัดนี้ที่เรียกกันว่ายุคโลกาภิวัตน์ แต่มนุษย์ก็ยังไม่พ้นหรือห่างไกลออกไปเลยจากปัญหาความทุกข์ และการเบียดเบียนบีบคั้น ตลอดจนสงครามมนุษย์ มนุษย์หวังจากระบบจริยธรรมของลัทธิศาสนาต่างๆ ที่จะมาช่วยแก้ไขปัญหเหล่านี้ แต่ลัทธิศาสนาโดยทั่วไป จะมอบให้เพียงบทบัญญัติ หรือคำสั่งบังคับต่างๆ ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติตามด้วยศรัทธา ให้มนุษย์พ้นจากปัญหาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ไปขึ้นต่อการลงโทษ และการให้รางวัลจากอำนาจที่เชื่อว่าอยู่เหนือธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (2553, หน้า 29)

การสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เป็นมา ได้เป็นไปในแนวทางของการสนองโลกและโทษเสียเป็นส่วนใหญ่ วิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี พร้อมทั้งความเจริญของเทคโนโลยีด้านข่าวสาร ข้อมูลและการสื่อสาร ได้ถูกใช้ในการนำมาหลอมมนุษย์ให้ เพลิดเพลินลุ่มหลงอยู่ในความมัวเมาต่างๆมากกว่าจะใช้ในการ พัฒนาคุณภาพชีวิต หรือพัฒนาตัวมนุษย์เอง เทคโนโลยีเหล่านั้นถูกใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาสิ่งบำเรอ ความสุขสนองความโลภ และพร้อมกันนั้นก็ใช้เป็นเครื่องมือ สอนให้ตระรับใช้การทำลายด้วยความเกลียดชังกัน มีการ แย่งชิงสิ่งบริโภคกัน การครอบงำกัน และการพยายาม กำจัดกัน เนื่องจากการรังเกียจแบ่งแยกพวก ผิว เชื้อชาติ ศาสนา ความเกลียดชังแบ่งแยกกันก็มีอยู่แล้ว ความโลภยัง มาหนุนให้ความเกลียดชังแบ่งแยกกันนั้นร้ายแรงยิ่งขึ้นไป อีก (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553, หน้า 5)

ผลจากการพัฒนายุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิด ปัญหามากมายในปัจจุบัน"สำนักงานกิจการสตรีและสถาบัน ครอบครัว (สค.) "ระบุถึงสถานการณ์ทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับ ความรุนแรงต่อเด็ก สตรีและความรุนแรงในครอบครัว พบว่า จำนวนความรุนแรงในครอบครัวปี 2555 มีมากถึง 963 ราย ผู้หญิงถูกกระทำ 92% ปี 2556 โดยมีเด็กและ สตรีที่เข้ารับบริการที่ศูนย์พึ่งได้ มีจำนวน 31,866 ราย หรือ 87 รายต่อวัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2550 ซึ่งมี จำนวน 19,067 ราย หรือ 52 รายต่อวัน (ข้อมูลศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข) ปี 2555-2556 พบว่า ผู้กระทำ ความรุนแรงต่อสตรีประมาณครึ่งหนึ่งของผู้กระทำทั้งหมด คือคู่สมรส รองลงมาคือแฟน ผู้กระทำต่อเด็กส่วนใหญ่ (เฉลี่ย 1 ใน 4 ของผู้กระทำต่อเด็กทั้งหมด) คือ แฟน รองลงมา คือ เพื่อน สาเหตุความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่ สุรา/ยาเสพติด นอกใจ/หึงหวงสุขภาพกาย/จิต เศรษฐกิจ สื่อลามกอื่นๆ โดยมีสุรา/ยาเสพติดเป็น อันดับแรก 38.4% รองลงมาคือนอกใจ/หึงหวง 22.7% (อ้างอิงจาก <http://www.komchadluek.net/mobile/detail/20140307/180354.html>)

สถิติอาชญากรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงสภาพ ปัญหาอาชญากรรมและภาวะของเศรษฐกิจในขณะนั้นได้ เราจึงพบว่าสถิติอาชญากรรมในกลุ่มคดีประทุษร้ายต่อ ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กับภาวะเศรษฐกิจที่ ถดถอยจึงทำให้เกิดอาชญากรรมประเภทวิ่งราวทรัพย์ ลักทรัพย์ จิงทรัพย์และปล้นทรัพย์เพิ่มขึ้น (อ้างอิงจาก <http://www.tijthailand.org/main/th/content/1.htm>)

อนึ่ง เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไทยเรากำลัง ความอ่อนแอจนถึงวันนี้มีไ้เพราะ "ศีลธรรมวิบัติ" หรือหรือ วันนี้ ถ้าเราชาวไทยพากันหันมาศึกษา พระไตรปิฎก ย่อมจะเชื่อมั่นวางใจได้ว่า เราจะมั่งคั่งมั่ง อยู่ในความไม่ประมาทและอยู่ในทางที่ดีที่ชอบ มีจริยธรรม ทั้งนี้เพราะเราทุกคนต่างตระหนักแล้วว่า ต่อให้สังคมไทยมี นักเศรษฐศาสตร์การเงิน การธนาคาร นักธุรกิจ ข้าราชการ และนักการเมืองที่จบการศึกษาสูงสุดจากสถาบันการศึกษา

วิชาชีพชั้นนำของโลกที่ว่ายอดเยี่ยมที่สุดเพียงไร ถ้าเป็น ความรู้ที่ไม่มีรากฐานที่แข็งแกร่งทางศาสนธรรมแล้ว มักจะ นำพาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของชาติไปสู่ความวิบัติและ วิกฤต คนเก่งเหล่านั้นก็ไม่สามารถใช้ความรู้ที่อุตสาหะหาได้ ไปร่ำเรียนมาช่วยชาติให้พ้นจากหายนะและภัยที่กล่าวมาได้ การศึกษาศาสนธรรมในพระไตรปิฎก เป็นหนทางหนึ่งที่จะ ช่วยเพิ่มพูนสติปัญญาของคนรุ่นใหม่ และลูกหลานไทยใน การพัฒนาประเทศชาติไปในทิศทางที่ชาญฉลาดเป็นไปเพื่อ ความดี ไม่เป็นโทษ ไม่ก่อภัย ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เหล่านี้รวมเรียกว่าใช้ "ภูมิปัญญาแห่งความเป็นมนุษย์" ซึ่งแสดงไว้อย่างมากมายในพระไตรปิฎกของเรา (วารัฎา ภาวภูตานนท์ ณ มหาสารคาม, 2542, หน้า 321-336)

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นพระในพระพุทธศาสนาและ มีหน้าที่การงานเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้ตระหนักถึง ความสำคัญและความจำเป็นในการนำแนวคิดการพัฒนา คุณภาพมนุษย์โดยใช้หลักการพัฒนาทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งใน ส่วนผู้วิจัยเองมีความสนใจในแนวคิดการพัฒนามนุษย์ตาม หลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏตามพระไตรปิฎก เฉพาะ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก ในพระสูตรต้นตปิฎก ซึ่งส่วน ใหญ่เป็นการรวบรวมพระธรรมเทศนา คำบรรยายหรือ อธิบายธรรมต่างๆที่ตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและ โอกาส ตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่าและเรื่องราว ทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนานั้นว่ามีแนวคิดการ พัฒนาพฤติกรรมมนุษย์อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ที่ ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสกในพระ สูตรต้นตปิฎก
2. เพื่อสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ที่ ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสกในพระ สูตรต้นตปิฎก
3. เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนามนุษย์ที่ ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสกในพระ สูตรต้นตปิฎก

แหล่งข้อมูลที่น่ามาสังเคราะห์

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์พระไตรปิฎก เฉพาะคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก ที่ได้ทรงสั่งสอน และมีเนื้อหาที่ประกอบ ไปด้วยสถานที่ บุคคล เป็นต้นโดยผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูลจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

พุทธศักราช 2549 โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้ศึกษาจากส่วนที่เป็นอรรถกถา ฎีกา ตลอดจนทั้งเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นในการวิเคราะห์

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัย เอกสาร (Documentary Research) เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาหมวดมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรคในพระสุตตันตปิฎก โดยมีประเด็น วิเคราะห์การพัฒนาพฤติกรรมเป็นหลัก

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค ซึ่งว่าด้วยคฤหบดี คือผู้ครองเรือนใน พระสุตตันตปิฎก

ตอนที่ 1 กำหนดกรอบความคิดที่เกี่ยวกับการ พัฒนามนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั

1.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยและพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องใน การจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549 โดย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

1.2 ผู้วิจัยประมวลข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษา วิเคราะห์เนื้อหาแล้วสรุปเป็นกรอบความคิดเบื้องต้น

1.3 ผู้วิจัยนำกรอบความคิดเบื้องต้นเสนอที่ ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และให้ข้อเสนอแนะ

1.4 ผู้วิจัยปรับกรอบความคิดเบื้องต้นตามที่ ได้รับการแนะนำ

ตอนที่ 2 การคัดเลือกข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค ใน พระสุตตันตปิฎก เล่ม 13 มี 10 พระสูตรแล้วอ่านเนื้อหาและบันทึกลงในตาราง บันทึกข้อมูล

2.2 ผู้วิจัยสร้างตารางข้อมูลสำหรับบันทึก สารสำคัญของแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ที่ ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกัในพระ สุตตันตปิฎก

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์แนวคิดการพัฒนา มนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค

ผู้วิจัยสังเคราะห์และยกย่องแนวคิดการพัฒนา มนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค ที่ได้จากการจัดหมวดหมู่ และแยก

ประเภทตามประเด็นที่วิเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวคิดการ พัฒนาพฤติกรรมมนุษย์

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอแนวคิดการพัฒนา พฤติกรรมมนุษย์ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค

3.1 นำเสนอแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสมในการนำไปใช้ และความเป็นประโยชน์ โดยวิธีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ มี เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ที่สำเร็จปริญญา 4 ประโยคขึ้นไป และสอนเกี่ยวกับหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา

3.2 นำแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ที่ ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะ คหปติวรรคที่แก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนอแนวคิดการ พัฒนาฯ ต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินความเป็นไปได้ ความ ถูกต้อง ความเหมาะสมในการนำไปใช้ และความเป็น ประโยชน์โดยการสัมภาษณ์ มีเกณฑ์การคัดเลือก ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนา

3.3 นำเสนอแนวคิดการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ ที่ปรากฏตามคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณาสกั เฉพาะคหปติวรรค ที่แก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิในรายงาน ผลการวิจัยต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. วิเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลัก พระพุทธศาสนา: การนำเสนอแนวคิดจากพระสุตตันตปิฎก จากการวิเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ฯ มีพระสูตรที่ เกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมอยู่ 6 พระสูตร มีหลักธรรมที่ เกี่ยวกับการพัฒนาพฤติกรรมปรากฏอยู่ทั้งหมด 7 หลักธรรม และจำแนกตามความแตกต่าง ความสามารถ ของมนุษย์ มีแนวคิดการพัฒนามนุษย์อยู่ 3 ระดับ

2. สังเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ตาม หลักพระพุทธศาสนา: การนำเสนอแนวคิดจากพระ สุตตันตปิฎก ผู้วิจัยสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนามนุษย์ฯ ได้ แนวคิดการพัฒนามนุษย์ 3 ระดับ มีองค์ประกอบของการ พัฒนาในแต่ละระดับ คือ 1) ด้านวิธีการสอน 3 วิธี 2) กลวิธีและอุปายประกอบการสอน 5 วิธี 3) ด้านเนื้อหา ในการพัฒนาพฤติกรรม 7 หลักธรรม 4) ผลที่เกิดจากการ ได้รับการแสดงพระธรรมเทศนา 5 อย่าง

3. นำเสนอแนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามหลัก พระพุทธศาสนา: การนำเสนอแนวคิดจากพระสุตตันตปิฎก การนำเสนอแนวคิดการพัฒนามนุษย์ฯ มีแนวคิดการพัฒนา พฤติกรรมมนุษย์ 3 ระดับ ซึ่งแต่ละระดับมีองค์ประกอบ การพัฒนา คือ 1) ด้านคุณสมบัติของผู้สอนคือการเป็นครูที่

ดิ 7 ประการ 2) ด้านองค์ประกอบของกลุ่มเป้าหมายที่แสดงธรรมสอนประกอบด้วยจรีด 6 ประการ 3) ด้านลักษณะวิธีการตอบปัญหา มี 4 วิธี 4) ด้านลีลาการสอนมี 4 อย่าง 5) ด้านวิธีการสอนมี 3 วิธี 6) ด้านหลักการสอนมี 7 หลักการ 7) ด้านกลวิธีและอุบายประกอบการสอน 5 วิธี 8) ด้านเนื้อหาในการพัฒนาพฤติกรรม 7 หลักธรรม 9) ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการได้ฟังพระธรรมเทศนามี 5 อย่าง

อภิปรายผล

การพัฒนาคนมนุษย์ทางพระพุทธศาสนาตามแนวคิดที่ปรากฏในพระสูตรต้นตอปัญหานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงวิเคราะห์ถึงระดับความสามารถของมนุษย์แต่ละคนแต่ละกลุ่มที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา นั้นหมายถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเน้นที่ตัวของผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นจุดศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้อธิบายเรื่องกระบวนการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเอาไว้ว่า หมายถึงการวัดการศึกษาที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่ต้องเน้นผู้เรียนให้แสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ได้ด้วยตนเอง หรือรวมทั้งมีการฝึกและปฏิบัติในสภาพจริงของการทำงาน มีการเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับสังคมและการประยุกต์ใช้ มีการจัดกิจกรรมและกระบวนการให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

นอกจากนี้ ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาด้านตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพโดยสะท้อนจากที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรายวิชาหรือเลือกทำโครงการหรือชิ้นงานในหัวข้อที่สนใจในขอบเขตเนื้อหาของวิชานั้นๆ ซึ่งการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ (ลักษณะนิสัย) และทั้งทางด้าน IQ (Intelligence Quotient) และด้าน EQ (Emotional Quotient) ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะในหมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 ได้เสนอข้อความไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตัวเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543 อ้างถึง ศศิธร เวียงวะลัย, 2556 หน้า 3)

พระอมรเมธี อธิบายถึงเรื่องการพัฒนาบุคคลของพระผู้มีพระภาคเจ้าเอาไว้ว่า ในมัชฌิมนิกายได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลไว้ 4 ประเภทที่เรียกว่าบัว 4 เหล่า ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละระดับ ดังนั้น กระบวนการพัฒนาบุคคลทั้ง 4 ประเภทนี้จำเป็นต้องมีอุบายวิธีในการ

ฝึกอบรมพัฒนาที่เหมาะสม จะใช้บทฎฐานเดียวกันไม่ได้ ต้องแยกกลุ่มในการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากที่สุดต่อผู้เข้ารับการอบรม เพราะหากฝึกอบรมโดยใช้หลักสูตรเดียวกันทั้ง 4 ประเภท ผู้ที่มีสมรรถนะทางปัญญามากกว่าก็จะได้ประโยชน์ในการฝึกอบรม ในขณะที่บุคคลต่างระดับลงมาอาจได้รับประโยชน์ไม่มาก

พระครูโฆสิตพุทธิศาสตร์ อธิบายว่า การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นที่แน่นอนอยู่แล้วว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าต้องทรงพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลักก่อน การแสดงเทศนาของพระองค์จึงประสบผลสำเร็จ มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และนำแนวทางปฏิบัติทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตัวเอง

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) กล่าวว่าในการแสดงพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าการแสดงพระธรรมเทศนาแต่ละครั้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงเลือกวิธีการและเนื้อหาให้ตรงกับความสามารถในการเรียนรู้ ความเข้าใจของแต่ละคน จะสังเกตได้ว่าหลังจากที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัสรู้ อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้วก็ทรงพิจารณาว่าใครจะสามารถเรียนรู้ตามสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้มาได้บ้าง เมื่อพระองค์พิจารณาแล้วจึงเห็นว่าปัญจวัคคีย์นั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่สามารถที่จะเรียนรู้และเข้าใจในหลักธรรมที่พระองค์ตรัสรู้มาได้ไม่ยาก จึงทรงเดินทางไปแสดงธรรมแก่กลุ่มปัญจวัคคีย์ก่อน ฉะนั้นการแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงเป็นการแสดงธรรมที่หวังผลได้ร้อยเปอร์เซ็นต์

นอกจากการแบ่งกลุ่มตามสติปัญญาระดับความสามารถ และความสามารถในการเรียนรู้แล้ว การพัฒนามตามหลักพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระสูตรต้นตอปัญหานี้ ยังต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของการพัฒนา ซึ่งในเรื่องขององค์ประกอบของการพัฒนานี้ ทิศนา แจมมณี (2542) ระบุว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างคงทนมากน้อยเพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการแต่ที่สำคัญคือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับศศิธร เวียงวะลัย (2556, หน้า 6) ได้อธิบายว่าจากคำบอกเล่าของครูและนักเรียนพบว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้ลงมือกระทำ มีส่วนร่วม เป็นผู้เรียนและเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ มีการสร้างกิจกรรมท่ามกลางบรรยากาศที่สนุกสนาน ตื่นเต้น มีชีวิตชีวา ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่าต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของการพัฒนา และในแต่ละระดับมีทั้งองค์ประกอบที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. **ด้านระดับของกลุ่มเป้าหมาย** ด้านกลุ่มเป้าหมายที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฏกนั้น มีอยู่ 3 ระดับด้วยกัน คือ ระดับสติปัญญาปานกลาง มนุษย์ในระดับที่มีสติปัญญาปานกลางนี้ เป็นระดับที่สามารถพัฒนาได้ง่ายที่สุดตามที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฏก ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงเน้นถึงหลักการพัฒนาโดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก และได้ทรงจำแนกบุคคลออกเป็น 4 ระดับ (บัว 4 เหล่า) บุคคลระดับสติปัญญาปานกลางนี้ เทียบได้กับระดับวิจิตรปัญญาในบัว 4 เหล่า พระพรหมคุณาภรณ์ (2556, หน้า 36) อธิบายไว้ในพุทธวิธีในการสอนพระพุทธเจ้าว่า เป็นบุคคลที่สามารถรู้เข้าใจได้ พอเมื่อท่านอธิบายความพิสดารออกไปเรียกว่า วิจิตรปัญญา เทียบกับบัวปริมน้ำ จักบานต่อวันรุ่งขึ้น บุคคลหรือมนุษย์ระดับนี้มีสติปัญญาปานกลาง และมีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) มีศรัทธา มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อได้รับการอบรมเพิ่มเติมอยู่เสมอ ในที่สุดก็จะสามารถรู้เข้าใจในหลักธรรมการปฏิบัติ และสามารถที่จะบรรลุธรรม (อรหัต) ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเหมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นมาเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง

2. **ระดับสติปัญญาน้อย** บุคคลที่มีสติปัญญาน้อยนี้ เป็นระดับบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่ยากต่อการพัฒนา เนื่องจากมีสติปัญญาน้อยเทียบกับบัว 4 เหล่าถือได้ว่าอยู่ในระดับเนยยะ(บัวเหล่าที่3)นี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (2556, หน้า 36) อธิบายไว้ในพุทธวิธีในการสอนพระพุทธเจ้าซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ว่าเป็นผู้ที่พอจะแนะนำได้ ผู้ที่พอจะค่อยๆ ชี้แจงแนะนำให้เข้าใจได้ ด้วยวิธีการฝึกสอนอบรมต่อไป สอดคล้องกับตามนัยอรรถกถาซึ่งอธิบายบุคคลระดับเนยยะว่าพวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประกอบด้วยศรัทธา ปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นมาเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าได้จำแนกกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มบุคคลนี้ตามระดับความสามารถ สติปัญญา และความถนัดของแต่ละคน

การพัฒนาคนในระบับนี้ กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ ด้วยเหตุนี้ผู้สอนทุกคนจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองจาก การเป็นผู้บอกความรู้ให้จบไปในแต่ละครั้งที่เข้าสอนมา เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน จัดสิ่งเร้าและจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ เต็มความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล การจัดกิจกรรมจึงต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นเรื่อง

สำคัญ คิดวิพากษ์วิจารณ์ คิดสร้างสรรค์ ศึกษาและค้นคว้า ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดการเรียนรู้และค้นพบความรู้ด้วยเป็นสาระความรู้ด้วยตนเอง รักการอ่าน รักการเรียนรู้อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long-life Education) และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ผู้สอนจึงต้องสอนวิธีการแสวงหาความรู้มากกว่าสอนตัวความรู้ สอนการคิดมากกว่าสอนให้ท่องจำ สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่าเน้นที่เนื้อหาวิชา (ศศิธร เวียงวະลัษ, 2556, หน้า 4)

ซึ่งอุบลรัตน์ เพ็งสิดิษฐ์ (2528, อ้างอิงใน สุจิตรา ธนาคันท์, 2555, หน้า 75) กล่าวว่า บุคคลใดก็ตามที่มีระดับสติปัญญาสูง มักจะมีความสามารถในการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าบุคคลที่มีระดับสติปัญญาดำ ผลของการที่บุคคลมีระดับสติปัญญาแตกต่างกันนี้ ทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันออกไป

3. **ระดับที่ไม่พร้อมต่อการพัฒนา** เทียบได้กับบุคคลระดับปทปรมะตามหลักการจำแนกบัว 4 เหล่าตามความหมายหรือตามนัยอรรถกถาได้อธิบายว่า บุคคลระดับปทปรมะ คือพวกที่ไร้สติปัญญา และยังเป็นมิฉฉาทิฐิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธา ปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่ก้นโคลนตม แม้จะแตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นมาเบ่งบานซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (2545, หน้า 120) ว่าบุคคลระดับปทปรมะ คือผู้มืดบอดอย่างยิ่ง ผู้มีปัญหา สอนให้รู้ได้แต่เพียงตัวบทคือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจอรรถกถาคือความหมาย

บุคคลในระดับนี้ถึงแม้ความหมายตามนัยอรรถกถา จะอธิบายว่าเป็นพวกที่ไร้สติปัญญาและยังเป็นมิฉฉาทิฐิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ แต่จากการสัมภาษณ์โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายตรงกันว่าถึงแม้บุคคลในระดับนี้จะรู้เพียงตัวบท หรือถ้อยคำที่กล่าวพูดคุยกันเท่านั้น จดจำเพียงแค่หลักการไม่อาจเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งได้ แต่สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนประกอบในฟังธรรมในภวภาคหน้า จะทำให้มีโอกาสได้เข้าใจหลักธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบุคคลในระดับนี้จึงต้องอาศัยเวลาให้เขาได้สังขมองค์ความรู้ให้มากพอ ให้ได้ยินได้ฟัง ได้ทำบ่อยๆ เมื่อเกิดการเรียนรู้เพียงพอจากการกระทำเหล่านั้น ก็จะทำให้บุคคลเหล่านั้นกลายเป็นกลุ่มระดับบุคคลมีความรู้ความสามารถที่จะเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งได้

จากการจำแนกระดับของกลุ่มเป้าหมาย ทำให้ทราบว่าแต่ละกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนานั้นมีลักษณะอย่างไร ซึ่งแต่ละระดับของบุคคลนั้นก็จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของการพัฒนา คือ

1. **ด้านตัวผู้สอน** จะต้องประกอบด้วยความเป็นกัลยาณมิตรคือเป็นผู้ที่น่าเคารพ ทำตัวให้น่าเลื่อมใส น่ายกย่อง น่ารัก รู้จักพูดชี้แจงให้เข้าใจ อุดหนุนต่อถ้อยคำและไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล คุณสมบัติของผู้สอนนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าผู้สอนมีความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ย่อมเป็นที่น่าเชื่อถือ น่าเคารพและย่อมเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ที่ได้รับการสั่งสอนซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2545, หน้า 38) อธิบายว่าในสังคมของชาวพุทธ สิ่งหนึ่งที่ไม่ควรละทิ้งก็คือจะต้องพยายามสร้างสรรค์กัลยาณมิตรให้มีขึ้นเพื่อจะได้ให้สังคมนี้ดี มีศีลธรรม เราจะได้เห็นเขาพัฒนาตนฝึกตนขึ้นมาเองนั้นมักจะหวังได้ยาก ถ้ามีกัลยาณมิตรเป็นตัวอย่างและช่วยแนะนำก็มีหวังมากขึ้น ในขณะที่ศึกษาสิริวัฒน์ (2554, อ้างใน ศศิธร เวียงวะลัย, 2556, หน้า 20) ได้อธิบายว่า ครูหรืออาจารย์ หรือผู้สอน นับว่ามีความสำคัญมากที่สุดในจัดการเรียนการสอน เพราะจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งในด้านวิชาการ วิชาชีพ และจิตวิทยา จึงจะสามารถประสิทธิ์ประสาทเนื้อหาสาระของวิชาต่างๆ ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพให้แก่แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปกติเด็กทั้งหลายต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งสอนตามที่ได้รับมาจากครูนอกเหนือจากพ่อแม่ที่เป็นครูคนแรกของเด็กในครอบครัวที่ให้การฝึกอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี มีความรู้พื้นฐานทุกชนิด เพื่อความพร้อมที่จะก้าวเข้าไปสู่สังคมอย่างมีคุณภาพโดยไม่มีเงื่อนไขจนถึงเมื่อวัยอันควรที่จะต้องปรับตัวในสังคม

นอกเหนือจากครอบครัวของเด็กก็คือโรงเรียนที่เขาจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามครูที่เป็นผู้อบรมสั่งสอนบ่มเพาะเขาให้เป็นคนดีมีคุณภาพเป็นคนต่อไป นอกเหนือพ่อแม่ ปกติก่อนสอนครูต้องพยายามรู้จักนักเรียนแต่ละคนเสียก่อนเพื่อเตรียมการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการของพวกเขาด้วยการวิเคราะห์ลักษณะทางกาย ลักษณะทางสติปัญญา ลักษณะทางอารมณ์ ลักษณะทางสังคม และลักษณะทางจริยธรรม มิฉะนั้นเด็กอาจต้องพบกับความขัดแย้ง ความคับข้องใจ ความวิตกกังวล ซึ่งอาจจะมากบ้างน้อยบ้างขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางจิตสังคมของแต่ละบุคคลที่ได้รับจากครอบครัว ดังนั้น ครูจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการที่จะพัฒนามนุษย์ให้สำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนา

2. **จิตบุคคล** นอกจากคุณสมบัติผู้สอนแล้วยังต้องพิจารณาถึงจิตของบุคคลที่จะสอนด้วยว่ามีลักษณะท่าทางเป็นอย่างไร เป็นคนรักสวยรักงาม เป็นคนใจร้อน เป็นคนเชื่องง่าย เป็นคนมีศรัทธา เป็นคนหนักไปทางชอบคิด ซึ่งถ้าหากผู้สอนดูจิตคนออกและสอนสิ่งที่ตรงกับจิตของคนนั้นก็เกิดประโยชน์และทำให้เขาเข้าใจได้ง่ายขึ้น ซึ่งสิริวัฒน์ (2554, อ้างใน ศศิธร เวียงวะลัย, 2556, หน้า 22) กล่าวว่า การอบรมผู้เรียนให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ แสดงออกทางพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการ

ทำงานอันเกิดจากความรู้อย่างเข้าใจในเรื่องต่างๆ จนสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง พึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี มีคุณภาพ และมีความสุข เพื่อให้บรรลุผลดังกล่าวครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนที่เกิดจากการพัฒนาการที่เป็นไปตามธรรมชาติและการเรียนรู้ โดยเห็นได้จากพฤติกรรมของผู้เรียนซึ่งอยู่ในวัยที่แตกต่างกัน การพูด การสอน การอบรมหากผู้สอนไม่พิจารณาคุณลักษณะนิสัยอย่างนี้เป็นองค์ประกอบ การพูด การสอน การอบรมก็จะไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะตอบปัญหา หรือพูดในสิ่งที่คนฟังไม่อยากจะรู้ จึงไม่เป็นประโยชน์ ยิ่งถ้ากลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีสติปัญญาน้อยอยู่แล้ว ยิ่งต้องพิจารณาให้ถ่องแท้ถึงจริต คือความชอบ นิสัย ความสนใจ พื้นเพจิตใจหนักไปในทางใด ลักษณะของแต่ละคนเป็นอย่างไร แล้วสอนให้ถูกตามจริตหรือความสนใจของแต่ละบุคคลนั้นจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟัง ซึ่งนักการศึกษา Progressive Education ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเอาไว้ว่า ผู้เรียนนั้นแตกต่างกันมากเหลือเกินทั้งในด้านร่างกาย ด้านความคิดหรือปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านตำบลที่อยู่อาศัย หรือสิ่งแวดล้อมในครอบครัวของเขา เมื่อผู้เรียนที่แตกต่างกันมากอย่างนี้มาอยู่ในชั้นเรียนเดียวกัน แล้วครูผู้สอนก็สอนอย่างเดียวกันหมด จึงไม่ถูกกับลักษณะของเขา บางคนมีความถนัดในอันใดไปในด้านศิลปะต่างๆ แต่โรงเรียนไม่มีสอน สอนแต่วิทยาศาสตร์อย่างเดียว นักเรียนเหล่านั้นก็กลายเป็นสอบตก แต่ถ้าสอนศิลปะต่างๆ ให้เขาในโรงเรียนนั้นด้วย เขาก็จะสอบได้ ดังนั้น นักการศึกษา Progressive Education จึงพยายามสอนหลายๆ วิชาในโรงเรียนเดียวกัน เพื่อผู้เรียนจะได้เลือกเรียนให้สอดคล้องกับถนัดหรือลักษณะของเขา และต้องมีหน่วยแนะแนวไว้ในโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือดูแลให้ผู้เรียนได้เรียนเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สาโรช บัวศรี, 2552, หน้า 63)

3. **ด้านลักษณะของวิธีการตอบปัญหา** ด้านลักษณะของวิธีการตอบปัญหาควรขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่าควรจะกล่าวตอบอย่างไร ลักษณะการตอบปัญหาทรงใช้นั้น พระองค์ทรงตรัสตอบตรงไปตรงมาตายตัว ย้อนถามให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงตอบ หรือปัญหาที่จะต้องขยายความเพิ่มเติม วิธีการตรัสตอบปัญหาของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงตรัสตอบให้เหมาะกับสถานการณ์เป็นหลัก ไม่เจาะจงวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือในบางครั้งก็ใช้หลายวิธีในสถานการณ์เดียวกันหรือต่อเนื่องกัน

4. **ด้านลีลาการสอน** พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้ลีลาการสอนทั้งสอนให้เห็นชัด ชวนให้ปฏิบัติ ง่ายๆ และบางครั้งก็ลอบขโมยใจให้มีความเบิกบาน ซึ่งลีลาการสอนเหล่านี้ควรขึ้นอยู่กับสถานการณ์และลักษณะของผู้ฟังเป็นหลัก เมื่อถือเอาผู้ฟังเป็นหลักแล้วจึงเลือกใช้ลีลาการสอนใน

รูปแบบต่างๆ เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ และเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนเพิ่มมากขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงมีหลายวิธีในการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งวิธีหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้คือการให้กำลังใจ ปลอบใจ ซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้อีกเพิ่มมากขึ้น ซึ่งธอร์นไคค์ (ศศิธร เวียงวะลัย, 2556, หน้า 212) ได้กล่าวเกี่ยวกับแรงจูงใจเอาไว้ว่า การสร้างแรงจูงใจนับว่าสำคัญมาก เพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจเมื่อเขาได้รับสิ่งที่ต้องการหรือรางวัล รางวัลจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนนั่นก็คือในขั้นแรกครูจึงต้องสร้างแรงจูงใจภายนอกให้กับผู้เรียน

5. ส่วนด้านหลักการสอน ควรสอนจากสิ่งที่เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว กลุ่มลิกียากลงไปตามลำดับ สอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดูได้เห็น และสอนสิ่งที่มีความหมาย ซึ่งธอร์นไคค์ได้กล่าวไว้ว่าการสอนแต่ละหน่วยต้องเริ่มจากสิ่งที่ย่อยไปหาสิ่งที่ยากเสมอ และอุบลรัตน์ เพ็งสิดิต (2528, อ้างอิงในสุจิตรา ธนันทน์, 2555 หน้า 76) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ว่าในการเรียนรู้ใดๆ ก็ตาม ถ้าผู้เรียนขาดความตั้งใจ หรือขาดความสนใจในการที่จะเรียนรู้แล้วก็จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ไม่ดีเท่าที่ควร ในบางครั้งการเรียนรู้ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ช้ามาก หรือจะไม่เกิดการเรียนรู้เลยก็ได้ ฉะนั้น การที่ผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใดให้ได้ผลดี จึงควรต้องเริ่มมาจากการสร้างความสนใจที่อยากจะเรียนรู้ในสิ่งนั้นๆ รวมถึงถ้าผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ตามสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่มองดูสมจริงย่อมทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสุจิตรา ธนันทน์ ได้กล่าวเพิ่มเติมในหลักแห่งการเรียนรู้เอาไว้ว่า การเรียนรู้นั้นจะต้องเริ่มจากตัวผู้เรียน และการให้สิ่งเสริมแรงทางบวก จะเป็นการช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเกิดจากการถูกกระตุ้นทางประสาทสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นการเห็น การได้ยิน หรือการลงมือปฏิบัติจริงจะช่วยให้จดจำข้อมูลที่ได้รับรู้ได้ดียิ่งขึ้น

6. ด้านวิธีการสอน ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือจำนวนของคนฟังซึ่งจะประกอบไปด้วย การสนทนา การบรรยาย และการตอบปัญหา ในด้านวิธีการสอนนี้ผู้สอนควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์เป็นหลัก ไม่มีวิธีการสอนที่ตายตัวในสถานการณ์หนึ่งๆ หรือบางครั้งอาจจะใช้วิธีการสอนเหล่านี้สลับไปมา เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายในการสอน

ซึ่งนักจิตวิทยาบางคน (Winters, 1995; Wang, 1996 อ้างอิงใน ศศิธร เวียงวะลัย, 2556, หน้า 212) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนแบบนี้ว่าเป็นรูปแบบที่ใช้คำถามเป็นสื่อ เป็นรูปแบบของผู้เรียนที่สามารถเข้าถึงเนื้อหาสาระของบทเรียนได้ดีเมื่อมีการใช้คำถามเร้าให้เกิดการคิดและ

การแก้ปัญหา และซึ่งคอลบ (Kolb's Theory of Learning Styles อ้างอิงในนุชรี อุปถัย, 2552, หน้า 96) กล่าวไว้ว่าเป็นแบบแอสซิมิลเลเตอร์ (Assimilators) เป็นการประสมประสานระหว่างการเรียนแบบสังเกตและคิดไตร่ตรองกับการคิดเชิงนามธรรมจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ ผู้เรียนจะเป็นลักษณะของผู้ที่ชอบและสามารถเรียนรู้เนื้อหาที่เป็นทฤษฎีและหลักการได้ดี เนื่องจากสามารถรวบรวมข้อมูลที่เรียนนำมาสรุปด้วยหลักเหตุและผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ด้านกลวิธีและอุปายประกอบการสอน

คือ การยกนิทานชาดกประกอบ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมาอุปไมย การรู้จักจังหวะ และการยืดหยุ่นในการสอน ในด้านนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้บ่อย เช่น ในอุปาสิทวาทสูตร กัณทรกสูตร โปตลียสูตร ซึ่งเป็นแนวทางให้ผู้ฟังเข้าใจเรื่องที่ทรงสั่งสอนหรือพูดได้ง่ายขึ้น ซึ่งครูจะต้องมีเทคนิคและวิธีการสอนที่ดีสอดคล้องและเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละวัยหรือแต่ละระดับจึงสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เขาได้ ซึ่งเป็นการสอนผู้ใหญ่ให้เกิดการเรียนรู้แต่ละสาขาอาชีพ เทคนิคที่ใช้จะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน

8. ส่วนในด้านเนื้อหา สามารถจำแนกตามทีปฎกฏในพระสูตรต้นตปิฎกได้ดังนี้ คือ

เนื้อหาที่ทรงสอนระดับสติปัญญาปานกลาง คือ เนื่องจากมนุษย์ในระดับสติปัญญาปานกลางหรือวิปจิตัญญูนี้เป็นระดับที่มีปัญญาอยู่แล้ว เมื่อได้ยินได้ฟังบ่อยๆ เป็นผู้ขยันไม่ย่อท้อ ก็จักสำเร็จประโยชน์ มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและนำมาปฏิบัติได้จึงควรนำเรื่องสั้นโดยในปัจจุย 4 การสำรวมระวังในอินทริยสังวรคือการสำรวมระวังตา หู จมูก ลิ้น กายและใจเมื่อเห็นสิ่งที่มากระทบ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2545, หน้า 34) อธิบายว่าเมื่อรับรู้หรือว่าได้เห็นได้ยินสิ่งต่างๆ ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ระวังไม่ให้กุศลธรรมเข้าครอบงำจิต ไม่ให้ยินดียินร้ายเข้ามาครอบงำจิตใจ นี่เป็นเรื่องสังวรระวัง ปิดกั้นไม่ให้สิ่งร้ายเกิดขึ้น ไม่เปิดรับสิ่งไม่ดี แล้วจะได้เปิดช่องให้แก่สิ่งที่ดี

ซึ่งในด้านเนื้อหาที่ศศิธร เวียงวะลัย (2556, หน้า 214) อธิบายไว้ว่าความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา แบบดราได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทริยและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน แบบดราได้ถือว่าบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม และรวมไปถึงเรื่องกามคุณ 5 และเรื่องศีลซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2545, หน้า 58) อธิบายว่าเป็นเรื่องชั้นนอก ชันภายใน วาจา ความสัมพันธ์กับผู้อื่นและกับสิ่งแวดล้อมทั่วไป การไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันด้วยดีกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งเนื้อหาในส่วนของคุณคนละระดับนี้ ควรเป็นเนื้อหาที่ควรยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ย้ำเรื่องที่เคยพูดมาแล้ว เรื่องการเป็นอยู่

เรื่องการคิด เรื่องการปฏิบัติเพื่อเป็นการย้าถึงการพัฒนา ซึ่งหลักธรรมหรือเนื้อหาควรเป็นเนื้อหาที่ผู้ฟังเคยฟัง เคยถือปฏิบัติอยู่แล้ว ส่วนผู้สอนเพียงแค่นำย้าถึงหลักการ ปฏิบัติหรือแนวทางนั้นว่า ควรปฏิบัติต่อไปเรื่อยๆ ให้มีความพยายาม ไม่ท้อถอย มีความเพียรให้ถึงที่สุด

เนื้อหาที่ทรงสอนระดับสติปัญญาน้อย

ด้านเนื้อหาของเป้าหมายระดับสติปัญญาน้อยหรือระดับเนยยะนี้ เนื่องจากมนุษย์ในระดับเนยยะนี้เป็นระดับที่มีปัญญาน้อย มีสติปัญญาที่จะคิดพิจารณาถึงหลักธรรมที่มีเนื้อหาหลักซึ่งไม่ได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงเรื่อง กุศลกรรมบถ 10 และอกุศลกรรมบถ 10 ซึ่งถือเหมาะแก่เป้าหมายบุคคลระดับนี้ เพราะว่าเป็นหลักธรรมที่ชี้ให้เห็นทางเจริญ ทางแห่งความสุขและทางเสื่อม ทางที่ไม่เจริญ ของในการดำเนินชีวิต เป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมการประพฤติปฏิบัติทั้งกาย วาจา ใจให้ละเอียดประณีตขึ้น

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (2552, หน้า 40) อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า สำหรับในระดับของผู้ที่มุ่งมั่นจริงจังสละชีวิตการครองเรือนจริงๆ และหวังความเจริญรอยตามพระพุทธองค์จริงๆ ความมุ่งหมายในการศึกษาเล่าเรียนและการปฏิบัติธรรมทั้งปวงก็เพื่อจะได้ดับทุกข์เสียโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้โดยดับที่สาเหตุของทุกข์ สาเหตุของทุกข์ก็ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด ซึ่งรวมเรียกว่า อกุศลมูลดังที่กล่าวมาแล้ว ชีวิตที่ดับอกุศลมูลได้หมดสิ้นเชิง หรืออีกนัยหนึ่งคือชีวิตที่ดับทุกข์ได้สิ้นเชิงนั้นย่อมเป็นชีวิตที่เป็นสุขที่สุด เป็นชีวิตที่พึงประสงค์ที่สุด ทั้งนี้โดยดับที่สาเหตุของทุกข์คืออกุศลมูลนั่นเอง

เนื้อหาที่ทรงสอนระดับที่ไม่พร้อมต่อการพัฒนานี้ ในด้านเนื้อหาในกลุ่มเป้าหมายระดับนี้ควรสอนเนื้อหาต่างๆ ไม่ซับซ้อน ในเนื้อเรื่องพระสูตรต้นตอปฏิภาณ วาสุทธรพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกเรื่องกรรม 3 ในการสนทนา ตอบปัญหา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แสดงถึงการกระทำทุกอย่าง ทั้งกาย วาจา ใจ ครอบคลุมการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ทั้งหมดว่าคนจะดีจะชั่วอยู่ที่การกระทำไม่ใช่ชาติกำเนิดดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า กมฺมุนา วสโ โลหิต กมฺมุนา โหติ พุราหมณฺ คนไม่ใช่ต่ำเพราะชาติกำเนิด แต่จะเป็นคนต่ำเพราะการกระทำกรรมคือการทำ คนมีเชื้อจะเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด แต่เป็นพราหมณ์ คือผู้บริสุทธิ์ เป็นคนดีคนประเสริฐ ก็เพราะกรรมคือการกระทำ (ทางกาย วาจา และความคิด) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2545, หน้า 25) ซึ่งถึงแม้บุคคลระดับที่ไม่พร้อมต่อการพัฒนา หรือทปรมะนี้ เป็นผู้มีความเห็นผิด เป็นผู้แก้ปัญหาไม่สามารถที่จะบรรลุธรรมในชาตินี้ได้ ก็พึงแสดงให้เห็นได้ฟังเพื่อสะสมเป็นบุญบารมีในโอกาสต่อไป

9. ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แยกออก

ตามระดับของกลุ่มเป้าหมาย คือ ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระดับสติปัญญาปานกลาง มนุษย์ในระดับนี้เป็น

กลุ่มคนระดับที่มีสติปัญญาพอปานกลาง รวมถึงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว การสั่งสอนจึงมุ่งเน้นให้เข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ให้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต และมีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงอาศัยความอดทน ให้อาศัยความขยันหมั่นเพียรศึกษาและปฏิบัติก็จะสำเร็จประโยชน์ในที่สุด ซึ่ง Rollinson, et al. (อ้างอิงในสุจิตรา ธนาคานนท์, 2555, หน้า 69) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ได้รับมาจากประสบการณ์อันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวรของแต่ละบุคคล รวมถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมพื้นฐานของพฤติกรรมเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง

ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระดับสติปัญญาน้อย

ผลจากการแสดงพระธรรมเทศนาในเป้าหมายระดับนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าเพียงแต่ให้รู้และเข้าใจหลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเบื้องต้นของตนเอง หวังให้เป้าหมายระดับนี้ได้เข้าใจในหลักคำสอนในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และขอถึงพระรัตนตรัย อาศัยความอดทน ขยันหมั่นเพียรศึกษาและปฏิบัติก็จะสำเร็จประโยชน์ในที่สุด ซึ่งศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (2552, หน้า 38) ได้ อธิบายว่าธรรมชาติของมนุษย์หรือของผู้ที่จะเข้ารับการศึกษานั้นก็เป็นผู้ที่มีปัญหาใหญ่ 3 ประการ ติดตัวอยู่เสมอคือ ความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด ซึ่งรวมเรียกว่า อกุศลมูลนั่นเอง ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาก็ต้องรำลึกถึงเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา และจะต้องพยายามที่จะแก้ไขให้ความโลภ-โกรธ-หลง นี้ได้เบาบางลงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

มนุษย์เราพอเกิดมาแล้ว เมื่อได้รับอาหาร และได้รับอากาศที่จะเริ่มเติบโตขึ้น ต่อมาก็ได้รับอิทธิพลต่างๆจากสิ่งรอบๆตัวของตนเอง ทำให้ตนพัฒนาไปตาม อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นมาก และในขณะเดียวกันนั้นเอง โลภะ-โทสะ-โมหะ ของตนก็เจริญเติบโตหรือพัฒนาขึ้นมาด้วยควบคู่กันไป ถ้าตั้งแต่เด็กๆคนเราก็ก่ออยู่ในหมู่มิตรได้รับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เป็นโจร โภคะ-โทสะ-โมหะ ก็เพิ่มพูนขึ้นอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นโจรไปด้วยตามสิ่งแวดล้อมของตนนั้นๆ

ในทางตรงกันข้าม เมื่อเกิดมาแล้วถ้าได้มีโอกาสอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เลือกสรรไว้ให้เป็นอย่างดี เช่น ได้อยู่ในสังคมที่ผู้คนมีวัฒนธรรม ได้รับการฝึกฝนให้อ่านออกเขียนได้ ได้รับการฝึกฝนในหน้าที่ของพลเมืองดี ได้รับการฝึกฝนในเรื่องการประกอบอาชีพที่สุจริต และได้รับการสั่งสอนและฝึกฝนในเรื่องเจริญธรรมอย่างเพียงพอ ฯลฯ มนุษย์ผู้นั้นก็จะเกิดความรู้และความเข้าใจในชีวิตของตน รู้จักละอายและเกรงกลัวต่อความชั่ว ปฏิบัติตนตามแนวทาง

ของเจริญธรรมที่ตนได้เล่าเรียนและฝึกฝนมา โลกะ-โทสะ-โมหะของเขาก็ลดลงไปตามลำดับ ปัญหาต่างๆในชีวิตก็ลดลงตามกันไปด้วย และอาจจะกล่าวได้ว่า ได้ประสบกับชีวิตที่ดีพอสมควร บุคคลอย่างนี้ โดยทั่วไปแล้ว เราถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษา กล่าวคือ ได้เฝ้าองงามหรือพัฒนาขึ้นมาในทางที่พึงประสงค์ ได้บรรลุชีวิตที่ดี

ผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระดับที่ไม่พร้อมต่อการพัฒนา

ในด้านผลของการฟังธรรมหรือสนทนาธรรมของกลุ่มเป้าหมายในระดับนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มประเภทที่ อับปัญญา จำได้เพียงตัวอักษร ไม่มีสติปัญญาพอที่จะเข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของหัวข้อธรรมได้ จึงไม่เข้าใจหลักธรรมที่ทรงแสดงได้ ดังนั้นในการแสดงธรรมหรือบรรยายให้คนอื่นฟัง ควรพิจารณาถึงสติปัญญาของกลุ่มเป้าหมายด้วย หากไม่อยู่ในสถานการณ์ที่จะเข้าใจอะไรได้ ก็คงต้องปล่อยไป ไม่ดึงให้รู้ให้เข้าใจจนเกินไป

การพัฒนามนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา: การเสนอแนวคิดจากพระสูตรต้นตปิฎกนั้นถือว่าเป็นแนวคิดที่สำคัญและสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ในปัจจุบันได้ แนวคิดการพัฒนาจากพระสูตรต้นตปิฎกเป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีภูมิหลังหรือบริบทของการพัฒนาที่ใกล้เคียงกับบุคลิกลักษณะของคนในประเทศไทยเพราะเป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีถิ่นกำเนิดในทวีปเอเชียและเป็นแนวทางที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงใช้มาแล้วกว่า 2600 ปี

แนวทางการพัฒนาที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกนั้นถือว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่ได้มองแค่เพียงมนุษย์เป็นต้นทุนในการพัฒนา ที่หวังให้เพิ่มผลกำไรให้กับองค์กร และไม่ได้เป็นการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์หลงใหลในกิเลสตัณหา ความอยากได้ อยากมี สนองตอบความต้องการด้านวัตถุ อันเป็นแนวทางที่ทำให้มนุษย์เกิด

ความทุกข์ทรมาน เกิดการแย่งชิงดีชิงเด่น อิจฉาริษยา อาฆาตมาดร้าย นำไปสู่ความวุ่นวายต่างๆในชีวิตไม่มีที่สิ้นสุด

โดยหลักการทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถจะพัฒนาได้ และยกย่องผู้ที่พัฒนาตนว่าเป็นบุคคลสูงสุด ดังภาษิตว่า ทนฺโต เสฏโฐ มนุสฺสเสสฺสุ ในหมู่มนุษย์ คนที่ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด (พระพรหมคุณาภรณ์, 2545, หน้า 83) และแนวทางการพัฒนาที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกนั้นมิได้มุ่งเน้นพัฒนามนุษย์เพียงแค่มนุษย์ที่จะทำผลกำไรให้กับองค์กรเท่านั้น แต่ยังสอนให้มนุษย์รู้จักความดีงาม ความพอเพียง คิดอย่างมีเหตุผล โดยมีแนวทางการพัฒนาที่มีองค์ประกอบครอบคลุมทุกกลุ่มบุคคลตามหลักความแตกต่างของบุคคล จึงเป็นแนวทางที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ในปัจจุบัน นำเพื่อให้เกิดความสุขสงบที่แท้จริงของชีวิต

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัย เอกสารและเป็นการสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาคนจากคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คหปติวรรคในพระสูตรต้นตปิฎก โดยสังเคราะห์จากเอกสารชั้นต้นเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความคาดเคลื่อนน้อยที่สุด แต่การสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาคนจากคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ได้สังเคราะห์เฉพาะคหปติวรรค ซึ่งว่าด้วยหมวดที่เกี่ยวกับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนหมวดเดียว ดังนั้นหากมีผู้สนใจจะศึกษาเพิ่มเติมนอกเหนือจากงานวิจัยชิ้นนี้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ในปัจจุบันให้มีความสุข สงบ เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญเรือน แก้วสุวรรณ. (2556). 104 ปี วันสตรีสากล'พาหญิงไทยฟันฝ่าอันตรายความรุนแรง. สืบค้นวันที่ 5 มิถุนายน 2556, จาก <http://www.komchadluek.net/mobile/detail/20140307/180354.html>
- นุชรี อุปภัย. (2556). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร. บริษัท วิ. พรินท์ (1991) จำกัด.
- พระครูโฆสิตพุทธศาสนาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สัมภาษณ์วันที่ 28 มกราคม 2557.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้*. นครปฐม. บริษัท จ.เจริญ อินเทอร์เน็ต (ประเทศไทย) จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม*. นครปฐม. บริษัท เอส. อาร์.พรินต์ แมสโปรดักส์ จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*. นครปฐม. บริษัท จ.เจริญ อินเทอร์เน็ต (ประเทศไทย) จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *หลักแม่บทของการพัฒนาตน*. นครปฐม. บริษัท สหธรรมิก จำกัด
- พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้ก่อตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์วันที่ 30 มกราคม 2557
- พระอมรเมธี รองเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ วัดตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์, สัมภาษณ์วันที่ 27 มกราคม 2557

- สมคิด อิศระวัฒน์. (2545). *การสอนผู้ใหญ่*. กรุงเทพมหานคร. จรัสสินทวงศ์ การพิมพ์.
- วาริญา ภาณุตานนท์ ณ มหาสารคาม. (2542). *เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ศศิธร เวียงวะลัย. (2556). *การจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร. โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- สาโรช บัวศรี. (2552). *รากแก้วการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร. สันติศิริ.
- สถิติอาชญากรรมกับการเพิ่มขึ้นของคดีวิ่งราวทรัพย์. สืบค้นวันที่ 5 มิถุนายน 2556, จาก <http://www.tijthailand.org/main/th/content/105.html>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2549). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี พุทธศักราช 2549*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- สุจิตรา ธนันทน์. (2555). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร. ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีพีเอ็น เพรส.